

УДК 341.123:343.326

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОНТРТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Новікова Л. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: У статті висвітлюються основні напрями контртерористичної діяльності Організації Об'єднаних Націй як найбільшої і головної міжнародної організації миролюбних держав світу. На основі опрацювання змісту спеціальних положень Глобальної контртерористичної стратегії ООН, акцентується увага на пріоритетних аспектах протидії тероризму сучасного прогресивного людства. Обґрунтовується позиція, у відповідності до якої завдання протидії тероризму на міжнародному рівні і захист прав і свобод громадян є тотожними для міжнародної спільноти.

Ключові слова: тероризм, права і свободи людини, міжнародне право, Організація Об'єднаних Націй, Глобальна контртерористична стратегія.

Аннотация: В статье освещаются основные направления контртеррористической деятельности Организации Объединенных Наций как наиболее крупной и главной международной организации миролюбивых государств мира. На основе обработки содержания специальных положений Глобальной контртеррористической стратегии ООН, акцентируется внимание на приоритетных аспектах противодействия терроризму современного прогрессивного человечества. Обосновывается позиция, в соответствии с которой задание противодействия терроризму на международном уровне и защита прав и свобод граждан является тождественными для международного сообщества.

Ключевые слова: терроризм, права и свободы человека, международное право, Организация Объединенных Наций, Глобальная контртеррористическая стратегия.

Annotation: The article outlines the main areas of counter-terrorism of United Nations as the largest and the main international organization of peaceful states of the world. On the basis of processing the content of the special provisions of the UN Global counter-terrorism strategy, focuses on priority aspects of countering terrorism of modern progressive mankind. Substantiates the position, according to which the task of countering terrorism at the international level and the protection of the rights and freedoms of citizens is identical to the international community.

Key words: terrorism, human rights and liberties, international law, the United Nations, Global counter-terrorism strategy.

Станом на початок XXI століття прогресивне людство буквально потерпає від терористичних актів. Сьогодні, без перебільшення, практично на кожному континенті є так звані «гарячі точки» і осередки терористичної загрози. Україна, на жаль, не стала виключенням. Ураховуючи те, що терористичні акти сьогодні є найбільш небезпечними інтернаціональними формами прояву агресії, формується стан справ, коли державам самостійно важко протистояти терористичній загрозі. Саме тому, ключовим суб'єктом, який об'єднує під своїм куполом антитерористичні зусилля держав світу, є Організація Об'єднаних Націй.

Головною метою створення Організації Об'єднаних Націй є підтримка світу і міжнародної безпеки. Відповідно до ст. 1 Статуту ООН організація зобов'язана робити все можливе для усунення будь-якої загрози світу і міжнародній безпеці, а також всіма можливими засобами протидіяти актам агресії [1]. На початку XXI століття діяльність ООН у цьому напрямі стала ще більш актуальною, адже кількість збройних конфліктів і терористичних актів невпинно зростає.

Спираючись на наведене вище, **метою статті** є висвітлення основних напрямів контртерористичної діяльності ООН як суб'єкту міжнародного права. Змістовно основою викладеної у статті інформації є акти ООН, а також наукові позиції окремих українських і зарубіжних вчених.

Як один з головних суб'єктів міжнародного права, ООН виробляє уніфіковані напрями протидії тероризму, які є модельними для всіх держав-членів. Це ставить ООН на самий верх міжнародної антитерористичної системи [2]. На сьогодні такі напрями втілюються в єдиному документі – Глобальній контртерористичній стратегії ООН, яка була затверджена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 60/288 від 8 вересня 2006 р. Цей документ за висловом Генерального Секретаря ООН став «історичним», адже вперше в історії об'єднав усі 192 держави-члени на основі загальних стратегічних рамок [3]. Міжнародна спільнота дійшла згоди про те, що доцільно спільними зусиллями здійснити ряд конкретних заходів по розгляду проблеми тероризму у всіх її аспектах.

Перед тим, як перейти безпосередньо до висвітлення положень контртерористичної стратегії, слід відзначити, що у міжнародному праві наразі не існує єдиного, загальноприйнятого поняття тероризму. Як відомо, ще в середині 1980-х рр. відомі голландські вчені, фахівці з тероризму, А. Шмид і А. Йонгман нарахували 109 офіційних та доктринальних визначень тероризму [4, с. 5-6]. Натомість, на початку XXI століття, в науці міжнародного права наразі існує більше 200 визначень міжнародного тероризму, але жодне з них не є уніфікованим [5]. Дослідники відносять це поняття, яке настільки часто вживається в науковій літературі, публіцистиці, мас-медіа, до найбільш неоднозначних та багатопланових. Вони відзначають складність вироблення на строгій теоретичній основі визначення поняття «тероризм» адекватного

складності цього феномену. «Потрібно відмітити, - пише професор Н.А. Зелінська, термін «тероризм» край незручний для юридичного використання, оскільки має негативне емоційне забарвлення і часто застосовується в пропагандистських і політичних цілях. Проте, відмовитися від терміну «тероризм» неможливо, як неможливо не визнати реальності і катастрофогенної небезпеки явища, що позначається ним» [6, с. 355].

Це створює подвійні стандарти, які впливають на якість роботи спеціальних внутрішньодержавних установ, а також значною мірою відбивається на координації міждержавних зусиль.

Ми дотримуємось позиції, у відповідності до якої тероризм є одним із найнебезпечніших злочинів, видом насильницької злочинності [7, с. 621]. Національне кримінальне законодавство України визначає тероризм як суспільно небезпечну діяльність, що полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [8].

Основні засади Глобальної контртерористичної стратегії містяться в спеціальному Доповненні до документу (далі – Доповнення) [9]. Слід відзначити, що положення доповнення є систематизованими і взаємопов'язаними між собою. Так, доповнення вбирає в себе чотири розділи заходів, що розраховані на мінімізацію терористичної загрози у світі. Проаналізуємо їх зміст.

Розділ I має назву «Заходи по усуненню умов, що сприяють розповсюдженню тероризму». В цілому, загальною метою переліченої групи заходів є усунення умов, що сприяють поширенню тероризму, підвищення рівня правопорядку і захисту прав людини, подолання етнічної, національної і релігійної дискримінації, запобігання політичній ізоляції, подолання маргіналізації, оптимізація державного управління, політична ізоляція, дегуманізація жертв тероризму в усіх його формах і проявах. Головними положеннями розділу є:

- пріоритет перевірених форм мирного вирішення збройних конфліктів (переговори, посередництво, примирення, судове врегулювання, заходи з забезпечення міжнародного правопорядку);

- розробка під егідою Організації Об'єднаних Націй програм, які б передбачали заохочення діалогу, розвиток терпимості і розуміння між цивілізаціями, культурами, народами і релігіями, заохочувати взаємну повагу і запобігати деформації релігій, релігійних цінностей, переконань і культур;

- заохочення розвитку культури у світі, розповсюдження справедливості і заохочення розвитку людини, пропагування етнічної, національної і релігійної терпимості і поваги всіх релігій, релігійних цінностей і переконань або культур шляхом реалізації програм просвіти і інформування громадськості за участю всіх секторів суспільства;

- впровадження заходів щодо протидії різним формам підбурювання до тероризму;

- розробка спільними зусиллями програм розвитку і соціальної інтеграції на всіх рівнях, а

особливо – подолання безробіття серед молоді, що може сприяти скороченню масштабів маргіналізації і пов'язаного з цим почуття відчуження, які підживлюють екстремізм і сприяють вербуванню терористів;

- розширення масштабів міжнародної співпраці і допомоги в сферах верховенства права, прав людини і благого правління, підтримка стійкого економічного і соціального розвитку;

- сприяння державам-членам ООН на національному рівні у розробці заходів, спрямованих на всебічну допомогу жертвам тероризму. Слід відзначити, що на рівні ООН наразі функціонує Центр по боротьбі з тероризмом, що організовує функціонування світового Порталу ООН з підтримання жертв тероризму [10].

Наступна група міжнародних контртерористичних заходів перелічена в розділі II Додатку, що має назву «Заходи з відвернення тероризму і боротьби з ним». Цей розділ наповнений положеннями, зміст яких спрямований на попередження можливої терористичної загрози. Найбільш важливі положення розділу передбачають, що підрозділи ООН будуть функціонувати у таких напрямках:

- спонукати світове співтовариство утриматися від схвального ставлення до терористичних проявів, а також вжити заходи задля недопущення розташування на територіях терористичних об'єктів, або таборів для тренування (навчання) терористів;

- дотримуватися норм міжнародного права та принципу екстрадиції осіб, які винні у вчиненні терористичного акту, або причетні до такого;

- інтенсифікувати співпрацю з своєчасного обміну точною інформацією, що стосується відвернення тероризму і боротьби з ним;

- налагодження координації і співпраці між державами у боротьбі зі злочинністю, яка може бути пов'язана з тероризмом, включаючи незаконний обіг наркотиків, незаконну торгівлю зброєю, у тому числі переносними зенітно-ракетними комплексами, відмивання грошей і контрабандою ядерних, хімічних, біологічних, радіоактивних і інших потенційно смертоносних матеріалів;

- рекомендувати регіональним та субрегіональним міжнародним організаціям утворювати центри по протидії тероризму;

- налагодити діяльність міжнародного антитерористичного центру;

- створити механізм застосування біотехнологій у напрямі протидії тероризму і злочинності;

- використовувати глобальну мережу Інтернет в антитерористичних заходах;

- сприяти співпраці держав світу і Контртерористичного комітету в питаннях розробки і прийняття антитерористичного законодавства;

- активізувати контроль за проїзними документами та документами, що посвідчують особу при здійсненні транскордонної поїздки;

- вести роботи щодо вдосконалення координації у плануванні заходів реагування на терористичні напади з використанням ядерної, хімічної, біологічної або радіологічної зброї або матеріалів, а також підвищення ефективності відповідних механізмів між установчої координації задля надання допомоги потерпілим від цього;

- активізувати всі зусилля, спрямовані на укріплення безпеки та захист об'єктів, що потенційно можуть стати об'єктом терористичної агресії (інфраструктура, громадські місця).

Третій перелік спеціальних антитерористичних заходів ООН представлений у розділі «Заходи з укріплення потенціалу держав з запобігання тероризму та боротьби з ним та укріпленню ролі системи Організації Об'єднаних Націй у цій сфері». Заходи зазначеної групи спрямовані на зміцнення потенціалу глобальних зусиль держав-членів ООН у спільній справі протидії тероризму. Слід відзначити, що у сукупності вони передбачають найбільш раціональні моделі використання матеріально-технічних і організаційно-дипломатичних ресурсів, що можуть бути застосовані міжнародною прогресивною спільнотою при реалізації антитерористичної стратегії. До найголовніших з них належать:

- рекомендація державам-членам розглянути питання про внесення добровільних внесків для фінансування антитерористичних заходів ООН, а також на національному рівні налагодити співпрацю з приватним сектором у цьому напрямі;

- сприяння обміну досвідом у проведенні антитерористичної діяльності на міжнародному рівні;

- організація проведення регулярних неофіційних засідань для сприяння частішому обміну інформацією про співпрацю і технічну допомогу між державами-членами ООН, підрозділами ООН, що спеціалізуються на боротьбі з тероризмом;

- заснування в структурі Секретаріату ООН цільової групи з питань координації антитерористичної діяльності;

- залучення до спільної з ООН контртерористичної діяльності Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього банку, Управління Організації Об'єднаних Націй по наркотиках і злочинності, Інтерполу, а також надання їм допомоги в частині протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму;

- рекомендація Міжнародному агентству по атомній енергії, Організації по забороні хімічної зброї, Всесвітній організації охорони здоров'я активізувати зусилля щодо надання державам допомоги в зміцненні їх потенціалу по запобіганню доступу терористів до ядерних, біологічних, хімічних або радіоактивних матеріалів, щодо забезпечення безпеки на пов'язаних з ними об'єктах і вживання ефективних заходів у разі нападу з використанням таких матеріалів;

- сприяти налагодженню співробітництва Міжнародної морської організації, Всесвітньої митної організації і Міжнародної організації цивільної авіації з державами в цілях виявлення будь-яких недоліків у сфері забезпечення безпеки перевезень на національному рівні і надання їм, на їх прохання, допомоги в усуненні цих недоліків;

- розробка оптимальної моделі співробітництва ООН і держав-членів, а також відповідних міжнародних, регіональних і субрегіональних організацій у виявленні і поширенні передових методів запобігання терористичним нападам на особливо уразливі об'єкти.

Четвертий блок має назву «Заходи щодо забезпечення загальної поваги прав людини і

верховенства права як фундаментальної основи для боротьби з тероризмом». Блок передбачає проведення заходів, що націлені на підвищення ефективності захисту прав людини і забезпечення верховенства права. Визначальною рисою Контртерористичної стратегії ООН є те, що у міжнародну політичну практику вводиться принцип про те, що дієві заходи щодо боротьби з тероризмом і захист прав людини є цілями, які органічно пов'язані між собою. Крім того, посилення на рівні міжнародного права захисту прав людини сприяє більш міцному затвердженню прав людини. Це в свою чергу, як зазначає М.О. Баймуратов, є свідченням цивілізованості міжнародного співтовариства [11, с. 100]. Основні положення зводять до таких засад:

- запровадження формули, коли держави повинні забезпечити, щоб будь-які заходи, що приймаються в цілях боротьби з тероризмом, відповідали їх зобов'язанням по міжнародному праву, зокрема нормам у сфері прав людини, права поведження з біженцями і міжнародному гуманітарному праву;

- розпочати роботи щодо інтеграції до змісту головних міжнародних актів у галузі прав людини, норм міжнародних актів про статус біженців, також норм міжнародного гуманітарного права;

- ініціювання створення і підтримки дієвих національних систем кримінального правосуддя, заснованих на верховенстві права, які могли б забезпечити відповідно до міжнародно-правових зобов'язань статус злочинця особам, які винні у терористичній діяльності з дотриманням їх прав і свобод;

- зміцнення оперативного потенціалу Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, розширення його польових операцій і присутності на місцях.

Отже, в якості висновку можна відзначити, що **ООН є найголовнішим міжнародним суб'єктом протидії тероризму у всіх формах його прояву. Глобальна контртерористична стратегія ООН стала тією ідейно-правовою платформою, яка об'єднує всі контртерористичні зусилля різних органів системи Організації Об'єднаних Націй у напрямі протидії тероризму.** Беззастережно засудивши тероризм і визнавши відповідальність держав-членів ООН за захист від тероризму людей, що знаходяться під їх юрисдикцією, ООН визначила як первинне завдання захист прав людини в контексті боротьби з тероризмом. Цим самим було підкреслено, що тероризму не може бути виправдання ні за яких обставин ідеологічного, політичного, расового, етнічного, релігійного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Устав Организации Объединенных Наций / Официальное Интернет-представительство Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/charter/index.shtml>
2. Антипенко В.Ф. Оптимізація антитерористичної системи держави в умовах міжнародної і регіональної інтеграції / В.Ф. Антипенко. – К., НАУ, 2007. – 406 с.
3. Доклад Генерального секретаря ООН «Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций: деятельность системы Организации Объединенных Наций по осуществлению Стратегии»

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30202906

4. Schmid A.H., Jongman A.J. Political Terrorism. – Amsterdam: North-Holland Publishing Company. – 1988.

5. Хамула В.С. Щодо визначення поняття тероризму / В.С. Хамула // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/hamula-vs-schodo-viznachennya-ponyattya-terorizmu>

6. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность / Н.А. Зелинская // Монография. – Одесса : Юридична література. 2006. – 366 с.

7. Большой юридический словарь / [авт.-сост. Сухарева А.Я., Крутских В.Е.]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 704 с.

8. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

9. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций, утвержденная Резолюцией шестидесятой сессии Генеральной Ассамблеи ООН 60/288 от 08.09.2006 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/504/90/PDF/N0550490.pdf?OpenElement>

10. Портал поддержки жертв терроризма Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/victimsofterrorism/ru>

11. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право / М.О. Баймуратов. – Х.: Одисей, 2009. – 704 с.

УДК 341.645(4)

КОНЦЕПЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО БАЛАНСУ В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ

Москаленко О. М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Анотація: Стаття присвячена вивченню концепції інституційного балансу – оригінальної політико-правової теорії, яка асоціюється із розвитком інституційної системи Європейського Союзу. У статті пропонується аналіз практики тлумачення та використання цієї концепції головним судовим органом ЄС – Європейським Судом. Основним висновком запропонованого аналізу є теза про те, що Суд ЄС розглядає вказану концепцію як систематизований набір процесуальних правил, яких інституції ЄС зобов'язані дотримуватись у процесі формування «вторинного законодавства».

Ключові слова: Європейський Союз, інституційний баланс, «вторинне законодавство», прецедент, Суд ЄС, Європейський Парламент.

Аннотация: Статья посвящена изучению концепции институционального баланса – оригинальной политико-правовой теории, которая ассоциируется с развитием институциональной системы Европейского Союза. В статье предлагается анализ практики толкования и использования этой концепции главным судебным органом ЕС – Европейским Судом. Основным выводом предложенного анализа является тезис о том, что Суд ЕС рассматривает указанную концепцию в качестве систематизированного набора процессуальных правил, которых институции ЕС должны придерживаться в процессе формирования «вторичного законодательства».

Ключевые слова: Европейский Союз, институциональный баланс, «вторичное законодательство», прецедент, Суд ЕС, Европейский Парламент.

Annotation: The article is dedicated to the study of the concept of institutional balance – an original political and legal theory, which is associated with the development of the institutional system of the European Union. The article provides the analysis of the practice of interpretation and use of the concept by the main judiciary EU body – the European Court of Justice. The major conclusion of the offered analysis is the thesis that the ECJ treats the mentioned concept as a systemized set of the procedural rules, which are to be complied with by the EU institutions in the process of the formation of the «secondary legislation».

Key words: European Union, institutional balance, «secondary legislation», precedent, European Court of Justice, European Parliament.

Лісабонській договір «позначає новий етап процесу створення «дедалі міцнішого союзу народів Європи»¹. Зміни, які він вносить, стосуються не лише реформування секторальних політик та формування нових напрямів інтеграції, але й стосуються основ інституційної системи Європейського Союзу. Зокрема, йдеться про значне посилення ролі Європейського Парламенту, розширення кола інституцій, які беруть участь у політичних і законодавчих процесах, та створення низки нових інституцій та посад. Розвиток пост-лісабонської інституційної структури актуалізує проблему основних принципів та концепцій, які є наріжним каменем системи діяльності інституцій Європейського Союзу та розподілу влади між ними.

Безумовно, у цьому контексті концепція інституційного балансу посідає одне із центральних місць [1].

Проте конкретний зміст та основні функції цієї концепції залишаються не до кінця зрозумілими [6]. Академічна література пропонує різні варіанти розуміння того, що ж по суті являє собою концепція інституційного балансу від доволі спрощеного визначення: «хто (яка інституція) та як (відповідно до якої процедури)» [14, с. 205] до «евфімізму, що маскує перманенті суперечності між наднаціональною та міжурядовою складовими» [2, с. 21]. Серед інших спроб дати визначення цього феномену слід відзначити такі, як «система розподілу повноважень між інституціями в межах наднаціональної чи міжнародної організації та відносин між цими інституціями» [11] або «визнаний термін для визначення системи розподілу владних